

4 de kapper

haar

Mondelinge taal, lezen en schrijven

Zoveel verhalen op één ochtend

Alle verbetertrajecten ten spijt, lukt het maar niet om het leesonderwijs ingrijpend te verbeteren (Houtveen, 2013). Pompert (2017) stelt vast dat teveel kinderen hun leesplezier verliezen in de middenbouw van de basisschool. Ook blijkt recentelijk weer dat één op de vijf jongeren laaggeletterd dreigt te worden (PISA, 2018).

TEKST EN BEELD ANNE REIJRINK

Ondanks alle inspanningen lukt het maar niet om het leesonderwijs daadwerkelijk te verbeteren. Voor kinderen die nog weinig betekenis geven aan lezen en schrijven en aarzelend zijn in het nemen van geletterde initiatieven, groeit in het huidige onderwijs het besef: lezen, dat is niks voor mij. Kinderen kunnen zo al op jonge leeftijd in een neerwaartse spiraal komen waardoor ze lezen en schrijven gaan vermijden (Garbe, 2015).

Kansen voor brede benadering

De eigen verhalen van kinderen de klas in brengen, levert optimale kansen op voor betekenisvolle leerprocessen op allerlei terreinen. We noemen dit wel de 'Funds of Knowledge'. Als je de ervaringsverhalen van de kinderen weet te benutten, komt er een diversiteit aan verhalen en inhouden naar voren. In het praktijkvoorbeeld in dit artikel ga je merken hoe de kennis van de kinderen over de kapper van persoonlijke betekenis is én wordt ingezet om verdere lees-schrijfontwikkeling te stimuleren. Multiculturaliteit ervaren we hier niet als een probleem, maar als interessant startpunt in het onderwijs (Dobber, 2015). De inhoud staat daarbij altijd voorop, daar liggen de motieven en vragen van de leerlingen, niet bij de formele taalaspecten. In deze brede benadering zorgen samenhang en interesse voor de inhoud ervoor dat lees-schrijfstrategieën, nieuwe woorden en begrippen functioneel en veelvuldig gebruikt worden (Pompert & Koster, 2017). Leerlingen profiteren het meest van geïntegreerde taaltaken waarbij denken, praten, lezen en schrijven met elkaar

verbonden aan bod komen (Allington & Cunningham, 2007).

Drie langlopende leerlijnen

Op de Emmausschool in Rotterdam wordt er door alle leerkrachten in de groepen 1 tot en met 4 hard gewerkt aan het verbeteren van het leesonderwijs vanuit deze brede visie op taal. Drie langlopende, met elkaar verbonden leerlijnen vormen hierin de basis, te weten:

1. Van verhalen vertellen en tekenen naar teksten schrijven en teruglezen.
2. Van rollenspel met spelscripts met teksten naar functioneel lezen en schrijven.
3. Van voorlezen en samen lezen naar meelezen en zelf vloeiend lezen (Pompert, 2017).

We nemen een kijkje in groep 4 waar de start plaatsvindt van het thema 'De kapper'. De verhalen van leerlingen krijgen hier, net als in de groepen 1 tot en met 3, een reële plaats in het aanbod.

Tot stand komen thema

De leerkracht start met een boekenkring. Zij heeft hiervoor verschillende soorten boeken in de kring neergelegd. Als de kinderen binnenkomen na het buitenspelen, duiken ze meteen in de boeken! Ze gaan lekker lezen én grasduinen. De leerkracht pakt het boek *Idje wil niet naar de kapper* en bladert door het boek en vertelt bij de illustraties het verhaal. De kinderen worden enthousiast en er ontstaat meteen geroezemoes. Bij de kinderen borrelen verhalen op over eigen ervaringen over haren en haren knippen thuis op het aanrecht of in een kapperszaak. De Funds of Knowledge worden hier goed benut!

Verhalen van kinderen als basis

We gaan het over haren hebben! De leerkracht vervolgt en pakt nogmaals het prentenboek om voor te lezen. Maar niet voordat ze de kinderen prikkelt door eerst te wijzen op de verschillende kapsels in de groep en van mij en haarzelf. 'Hé, jij hebt een kort kapsel en jij hebt lange krullen en wanneer ben jij voor het laatst bij de kapper geweest?' ►

► Ze nodigt de kinderen uit om in tweetallen kort aan elkaar te vertellen wanneer zij voor het laatst naar de kapper zijn geweest, wie hun haar knipt en waar dat gebeurt? In korte tijd worden er heel wat verhalen uitgewisseld. Het gaat over dode puntjes, grijs haar van oma en het scheren van haren en baarden. De ervaringskennis van de kinderen is enorm en zeer divers.

Anne Reijrink

is zelfstandig onderwijsprofessional en onderwijsadviseur, specialist jonge kind en trainer Zin in Lezen (www.annereijrink.nl)

In de terugkoppeling nodigt de leerkracht de leerlingen uit om goed te vertellen. Ze praten door over de ervaringen van de leerlingen over de tondeuse en het scheerapparaat. De leerkracht laat een afbeelding van een tondeuse zien en staat model voor vragen die er zijn in de groep: is er een verschil tussen een tondeuse en een scheerapparaat? Interessante vragen voor het vervolg, want het delen van ervaringen staat nu vooral centraal.

De leerkracht leest het verhaal van Idje nu helemaal voor. Een aantal kinderen vraagt of ze in hun schrift belangrijke woorden mogen opschrijven? Alle kinderen luisteren zeer aandachtig. Umut luistert ook en is ook al druk bezig met het opschrijven van zijn eigen verhaal. Na afloop van het verhaal mogen de kinderen hun eigen tekst tekenen en schrijven, de vertelafel bij het boek maken of lezen in de informatieboekjes over de kapper.

De vertelafel

Othmane, Imrane en Youssef gaan aan de slag met de vertelafel. Deze activiteit is nieuw voor de kinderen en de leerkracht ziet meteen de hoge betrokkenheid die het oproept. Ze weten direct wat ze nodig hebben om het verhaal goed te kunnen spelen en pakken een paar playmobielpoppetjes. Ze vragen naar wol en verf voor de bos haar van Idje, zoeken in een doos naar nepgroentes, omdat Idje groente die hij niet lekker vindt in zijn haar verstoppt en een hondje. Dat hondje speelt een belangrijke rol in het verhaal en de plot. Ze bouwen meteen het huis van Idje met de tweede verdieping, want dit is een belangrijke scène in het boek. Othmane zegt dat hij hier nooit meer mee wil stoppen, want het is zo leuk om te doen!

Informatie lezen

De twee kinderen die in het informatieboekje over de kapper lezen, hebben een aantal nieuwsgierig makende woorden opgeschreven als 'golvend'. Als de leerkracht in gesprek met ze gaat over de betekenis van dit woord en ze een stukje lezen uit het boek, blijken de twee meiden precies uit de context te kunnen halen wat golvend is. De leesstrategie in en om het woord lezen mag best extra aandacht krijgen, concludeert de leerkracht. Het is van belang dat kinderen een motief hebben voordat ze een boek of tekst gaan lezen.

*Kies herkenbare
uitstapjes die passen
bij het thema dat
centraal staat*

Echt nieuwsgierig zijn omdat je ergens meer over wil weten of omdat je een vraag hebt zijn motieven voor informatieboekjes. In deze brede benadering van het lezen gaat het erom dat de doelen voor begrip, techniek en woordenschat altijd in samenhang binnen een leesactiviteit aan de orde zijn. Het vierveldenmodel kan hierbij een bruikbaar hulpmiddel zijn (Dobber & Van Oers, 2018). Voor schrijfactiviteiten zetten we dit model ook in (zie www.hjk-online.nl/artikelen).

Tekenen en schrijven

Andere kinderen beginnen eerst te tekenen over hun ervaring bij de kapper. De leerkracht nodigt de kinderen die niet direct weten wat ze kunnen tekenen uit om eerst te tekenen waar ze precies zitten als ze geknipt worden op het aanrecht in de keuken. Er wordt ook geschreven bij de tekeningen. Het gaat over wie de kapper is, wat de kapper doet en hoe de omgeving eruitziet. Eén meisje schrijft over

de modellenboeken, een ander tekent en schrijft over de tondeuse en het scheermesje en Inas schrijft over haren die je heel lang laat groeien, zodat je ze kunt geven aan iemand die kanker heeft om er een pruik van te maken. De eigen teksten worden aan het eind van de dag teruggelezen en aan elkaar voorgelezen.

De leerkracht heeft door het meedoen aan het proces van schrijven en tekenen en door goed te observeren tijdens het voorlezen aan elkaar, veel zicht gekregen op de interessante kwesties waarover de leerlingen schrijven en ze heeft zicht gekregen op de schrijfontwikkeling van de kinderen.

Tijdens dit schrijfproces zijn zowel aandacht voor de authenticiteit als de conventionaliteit van belang. Met authenticiteit beogen we dat kinderen hun eigen verhaal op een persoonlijke wijze aan het papier toevertrouwen. Conventionaliteit gaat over schrijven zoals wij dat vaker doen, nadenken over de tekstsoort/genre, over de opbouw van een tekst, de woord-zinsbouw en de schrijfwijze (Pompert, 2017).

De uitdaging voor leerkrachten is het vinden van een balans tussen beide. Het faseren van het schrijfproces zorgt ervoor dat alle kinderen schrijver worden en blijven. Tijdens alle fasen is er ruimte voor elkaars verhalen en teksten. Leren schrijven is een sociaal proces. We kunnen in dit proces vier fasen onderscheiden (Pompert, 2017):

1. Ideeën krijgen en op verhaal komen
2. Schrijven maar
3. Teruglezen en reviseren
4. Presenteren en publiceren

Vervolgaanbod ontwerpen

Na schooltijd reflecteren we samen met de leerkracht op de dag om ideeën te krijgen voor vervolgvacatieën. We gaan na welke verhalen en vragen er leven in de groep, zoals precies willen weten wat de kapper doet en allemaal nodig heeft, soorten kapsels, meten van haar, grijs worden, pruiken en luizen. Dit zijn natuurlijk interessante inhoud om mee te

Schrijfgenres	Tekstsoorten
Verhalend	
Vertelling	Ervaringsverhaal
Verhaal	Korte en langere verhalen, beeldverhaal, gedicht
Feitelijk	
Verslag	Verslag van een experiment, gesprek, interview, uitstapje
Beschrijving	Beschrijving van een historische gebeurtenis
Procedure	Artikel, bijvoorbeeld een sportverslag, recept, handleiding, stappenplan voor onderzoek, ontwerp op papier
Verklaring	Uitleg van een onderzoek, situatie of gebeurtenis
Waarderend	
Beschouwing	Essay, weergave van een discussie
Betog	Argumentatie en stellingname over een kwestie
Respons	Boekrecensie, reflectieverlagen, evaluatieve teksten in het portfolio

vervolgen en als subthema's uit te werken. De leerkracht heeft ook meteen ideeën voor uitstapjes bij dit thema. In de buurt zit de kappersacademie en een vriend die kapper is, wil ze uitnodigen in de groep. Ook gaan we na welke tekstsoorten er aan de orde kunnen komen tijdens dit thema en hanteren daarbij het boek *Thema's en Taal* (Pompert & Koster, 2017) (zie figuur 1).

Vervolgens kijken we naar de verschillende teksten van de kinderen. We maken een schrijfplannetje voor een groepje kinderen dat nog niet verder is gekomen dan één zin en meer wil. Voordat de kinderen gaan schrijven, gaan ze samen met de leerkracht in gesprek over hun schrijfonderwerp en maken ze een woordveld. Tijdens het schrijven, gaat de leerkracht ondersteunen bij het formuleren van de zinnen. Een ander groepje kinderen dat langere teksten schrijft gebruikt veel 'en toen'. De leerkracht gaat hen helpen door ze te laten nadenken over hoe ze de zin met de persoon of het onderwerp kunnen laten beginnen en wil ze dit laten uitschrijven op de computer. De leerkracht en de kinderen kunnen niet wachten tot ze morgen weer verder mogen praten, lezen en schrijven over de kapper!

Figuur 1 - Genres en tekstsoorten in een overzicht

Een boek, zoals *Idje wil niet naar de kapper*, past goed bij een thema, zoals 'De kapper', om kinderen te activeren

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen